

B E S Z Á M O L Ó

a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkájáról.

I. Az Intézet tudományos munkájának fővonalai az elmúlt években.

II. Az Elnökség határozatainak végrehajtása.

III. Javaslatok:

- a) a tudományos munka fő irányaira vonatkozóan;
- b) szervezeti és káderkérdésekre vonatkozóan.

A beszámolóban adatszerű anyagot alig közlünk; az Intézet főbb kiadványairól és szervezeti felépítéséről a mellékletek adnak számot.

I. Az Intézet tudományos munkájának fő vonalai az elmúlt években.

Az elmúlt évek tudományos munkájának fő irányait az első ötéves történettudományi terv szabta meg. Ezt a tervet 1949-ben a Tudományos Tanács történész-aktivája készítette elő s 1951-ben a Tudományos Akadémia Történelmi Állandó Bizottsága dolgozta ki.

A terven azóta számos módosítás történt. A módosításokat részben a népi demokráciánk fejlődése során országos méretekben felmerült új feladatok, fontos párthatározatok /II. kongresszus, KV. 1953. júniusi határozatai, III. kongresszus, KV. 1955 márciusi határozatai/ követelték meg; részben történészfrontunk egyes fontosabb megmozdulásainak tanulságai /pl. 1953 évi Magyar Történész Kongresszusa/ indokolták; nem kis részben azonban saját tervezésbeli hibáink /irréális tervezés, határidők eltolódása stb./ tették szükségessé.

Most már kétségtelenül megállapítható, hogy a tudományos munka szervezetlenségének felszámolása és a tudományos tervezés megvalósítása fontos tényezője volt történettudományunk fejlődésének is. Az első ötéves történettudományi terv bő teret nyújtott az Intézet munkatársai egyéni kezdeményezésének, speciális érdeklődésének; ugyanakkor figyelmüket a magyar történelem kardinális kérdéseire irányította, - olyan kérdések tanulmányozására, amelyek a korábbi történetírás fel sem vetett vagy hamisan értékelt.

1) Az egyetemi magyar történelmi tankönyvek.

E feladat 1951-ben került intézeti munkánk előterébe. Tervünk az volt, hogy a magyar történelmet 3 kötetben /ill. 6 félkötetben/ dolgozzuk fel a legrégebb időktől napjainkig, mégpedig úgy, hogy az első kötet 1790-ig, a második 1917-ig, a harmadik kötet első

fele 1945-ig, második fele pedig napjainkig tárgyalja népünk történetét, s az egyes kötetek terjedelme kb. 900 nyomtatott oldal legyen. A munkát a magyar történészek közös erőfeszítésére alapozva úgy szerveztük meg, hogy egy-egy kötet megírását 6-10 szerzőre, az egyes korszakok, ill. problémák legjobb specialistáira bíztuk, akik saját kutatásaik mellett számos előtanulmányra is támaszkodhattak.

Az ötéves terv során elkészült az első kötetnek s a második kötet első felének teljes kézírata, valamint a második kötet második felének nagy része /1907-ig/; lezajlott az első másfél kötet - összesen 11 napos - vitája; s az elkészült anyag /a honfoglalástól 1907-ig/ sokszorosított jegyzet formájában az egyetemi hallgatók kezébe került.

A lefolyt viták alapján elmondható, hogy a magyar történettudomány e nagy vállalkozása lényegében pozitív eredményt hozott. A felszólalók - köztük tekintélyes régi szakemberek - megállapították, hogy most áll rendelkezésre először egységes felfogású, tudományosan megalapozott magyar történelmi tankönyv, amely igaz képet ad népünk történetének legfőbb kérdéseiről: a dolgozó osztályok harcáról kizsákmányolóik ellen, népünk küzdelmeiről a nemzeti függetlenségért és felszabadulásért. Ez alapvetően a történelmi materializmus módszerének érdeme, amelynek alkalmazására a szerzők nagyjában és egészében eredményesen törekedtek. A vita résztvevői rámutattak arra is, hogy az elkészült kéziratok - amelyek viszonylag részletes előadásukkal pótolni képesek a polgári történetírás nagyterjedelmű pozitívista, ill. szellemtörténeti szintéziseit - a felhasznált forrásanyag tekintetében is felülmulják a korábbi feldolgozásokat. Végül hangsúlyozni kell, hogy a tankönyvviták a történészek eszmei-hazafias egységének megerősödéséről, a történészfőnt kiszélesedéséről adtak számot. Az első kötet vitájában pl. közel 70 felszólaló vett részt - köztük régi szakemberek és pályájukat most kezdő fiatalok, tudományos intézmények munkatársai és történettanárok. A felszólalások döntő többségében marxista-leninista igényű kritika érvényesült.

A tankönyvkézirat hiányosságai történetírásunk általános gyengeségeit tükrözik. A szerzők törekedtek ugyan az egyetemes történelmi törvényszerűségek konkrét érvényesülésének feltárására, de nem mindig kielégítő eredménnyel. Sok kívánnivalót hagy hátra Magyarország nem-magyar népei történetének ábrázolása. A gazdaságtörténeti fejezetekben kevés szó esik a termelőerők fejlődéséről, arról a hatalmas és áldozatos munkáról, amellyel az ország magyar és nem magyar népei a korai középkorban, majd a török kiűzése után az ország talaját termővé tették. Általában nem kielégítő a kulturális fejlődés ábrázolása. Végül indokolt kritikai észrevételek hangzottak el a magyar történet nemzetközi összefüggéseinek ábrázolását s a tankönyv pedagógiai használhatóságát illetően is.

2) A magyar népi demokrácia története.

A marxista történettudománynak egyik alapvető követelménye, hogy a történelmet a legujabb időkig, egészen napjainkig kutassa; a történelmi fejlődést ne csak ábrázolja és magyarozza, hanem hozzájáruljon a történelmi fejlődés alakításához is.

Átlátva az említett követelmény jelentőségét, a Párt tanácsaira támaszkodva, az elmúlt egy-két évben megszerveztük és bizonyos mértékig megszilárdítottuk Intézetünk magyar osztályán belül a népi demokratikus csoportot s néhány más korszakkal foglalkozó tapasztaltabb munkatárs figyelmét is a népi demokrácia egyes kérdéseinek tanulmányozása felé fordítottuk. Kiemelkedő jelentősége volt ez irányu munkánk szempontjából a III. kongresszus anyagának s a KV. ez év márciusi határozatainak, amelyek megszüntették a bizonytalanságot számos fontos kérdés értékelésében, megítélésében. Mindennek következtében népi demokráciánk története kutatásának s feldolgozásának területén az elmúlt évben eléggé jelentős lépést tettünk előre.

Terjedelmes kötetben kiadtuk - a Munkásmozgalmi Intézettel közösen - a hazánk felszabadulására vonatkozó dokumentumokat. E kötet 1955. április 4-re, felszabadulásunk 10. évfordulójára jelent meg.

Meggyőrsítettük A Szovjetunió segítsége a felszabadult magyar népnek c. dokumentumgyűjteménynek már korábban megindult anyaggyűjtését; felszabadulásunk 11. évfordulójára minden valószínűség szerint megjelenhetik.

Az amit különösen fontosnak tartunk: sajtó alatt van Tanulmányok a magyar népi demokrácia történetéből c. kötetünk, amely felszabadulásunk és azóta lejátszódott fejlődésünk több fontos politikai, gazdasági és kulturális problémáját dolgozta fel.

A tanulmánykötet előkészítésében az orosz-lánrész Intézetünk fiatal történészekből álló népi demokratikus csoportjának jutott, de a kötetbe írt tanulmányért elismerés és köszönet illet több, a népi demokratikus csoport, ill. Intézetünkön kívül dolgozó történészt, valamint a rokntudományok néhány szakemberét is. Utóbbi tény a társadalmi tudományok képviselői "komplex" együttműködése első jelét mutatja ezen a politikai és tudományos szempontból annyira fontos területen.

Amikor rámutatunk felszabadulás utáni történetünk feldolgozásának e kezdeti eredményére ugyanakkor tudatában vagyunk tanulmánykötetünk hiányosságainak is. A kötet távolról sem lép fel azzal az igényvel, hogy az elmúlt tíz esztendő történetének minden fontos kérdését megvilágítsa. A tanulmányok tulnyomó többsége népi demokráciánk fejlődésének csupán első szakaszával foglalkozik, s ezen belül is hiányzik még több fontos probléma feldolgozása, főleg az agrárkérdés, a munkás-paraszt szövetség tárgyköréből. Ez arra figyelmeztet, hogy e területen a kutatómunkát különösen fokozni kell. Korántsem tekinthetjük megoldottnak a káder-, forrás-, stb. problémákat sem. Különösen fontos, hogy elősegítsük a kutatással kapcsolatban felmerülő elvi-politikai kérdések helyes, tudományos megalapozottságu, marxista megoldását. Ennek érdekében jelentősen fokozni kell a népi demokrácia korszakával foglalkozó kutatók ideológiai felkészültségét; másrészt - amint már a múltban is javasoltuk - indokolt esetekben biztosítani kell számukra a Konzultáció lehetőségét vezető párt- és állami funkcionáriusokkal.

3) A magyar munkásosztály és munkásmozgalom története.

A munkásosztály és a munkásmozgalom történetét a felszabadulás előtti, hivatalos történetírás ugyyszólván kirekesztette vizsgálódásának köréből s legfeljebb szidalmakkal "intézte el". Így ezen a területen a felszabadulás után ugyyszólván előlről kellett kezdeni a kutatómunkát. Ez volt az egyik oka annak, hogy a fordulat éve után Pártunk külön tudományos intézetet hozott létre a magyar munkásmozgalom történetének feltárására: a Magyar Munkásmozgalmi Intézetet.

Nem sokkal később létrejövő Történettudományi Intézetünk munkája megtervezésénél természetesen számot vetett e fontos intézmény létevel s ennek eredményesen kibontakozó tevékenységével. Minthogy azzal kezdettől fogva tisztában voltunk, hogy a munkásmozgalom története szerves és alapvető része nemzeti történetünknek az utolsó száz évben, a kérdést eleinte úgy gondoltuk megoldani, hogy "együttműködtünk" a MMI-tel, felhasználjuk eredményeit, támaszkodunk munkájára.

Ez a célkitűzés alapjábanvéve helyes volt. Az együttműködés az elmúlt évek során számos vonalon termékenynek bizonyult - tankönyvmunka, könyvek, tanulmányok kölcsönös lektorálása stb./. Rá kellett jönnünk azonban arra: mindez nem menthet fel bennünket az önálló tudományos kutatás feladatától a munkásosztály és a munkásmozgalom vonatkozásában sem. Tudományágunk minden területére érvényes az a megállapítás, hogy az önálló tudományos kutatást semmi sem pótolhatja; csak ezen az alapon lehetséges a kész eredmények helyes átvétele és tudományos feldolgozása is.

Ezt felismerve, az ötéves terv második felében az említett irányban is megkezdtük az intézeti munkát.

A magyarországi kapitalizmus kibontakozásával és fejlődésével foglalkozó gazdaságtörténeti munkáink - amelyekre később még visszatérünk - viszonylag bő teret fordítottak a magyarországi munkásosztály fejlődésének és helyzetének vizsgálatára, a XIX. század második felében, a XX. század elején s az ellenforradalmi korszakban. Erre annál is inkább szükség volt, mivel a MMI fontos munkálatai ezideig főleg a munkásmozgalom problémáira terjedtek ki s kevésbé érintették a munkásosztály fejlődésének kérdését.

De megkezdtük a munkásmozgalom fejlődésének önálló tanulmányozását is nemzeti történetünk döntő állomásain. Itt csupán az 1905-07-es forradalmi helyzetre, ill. az első orosz forradalom magyarországi hatására és az 1919-re vonatkozó kutatásokat említjük. Intézetünk egyes munkatársai résztvettek és résztvesznek a magyar Párttörténet előkészítésével foglalkozó munkaközösségekben.

A magyar munkásmozgalom történetének tanulmányozása terén eddigi teljesítményünket csupán első kezdetnek tekintjük. Ugy gondoljuk: ezt a munkát jelentős mértékben fellendíthetjük, ha már most hozzálátunk az 1917-19-es évek forradalmi eseményei közelgő 40. évfordulójának a történettudomány eszközeivel való megünneplése előkészítéséhez. Ehhez persze nemcsak Intézetünknek új káderekkel való megerősítésére van szükség, nemcsak az egész történészfront újabb kollektív erőfeszítésére, hanem Intézetünk, ill. a MMI tudományos "profiljának" megfelelő összeegyeztetésére.

Emellett persze a munka sikeres előrevitelének egyéb fontos elvi feltételei is vannak. Hadd említsük itt csupán azt: szükséges, hogy a szubjektív tényező, a párt történetének, harcainak ábrázolását jóval szervezettebben kapcsoljuk össze, mint eddig, az objektív tényező, a gazdasági folyamat, a munkásosztály fejlődésének tanulmányozásával /ami - többek között - történészeink politikai gazdaságtani képzettségének jelentős fokozását kívánja/; másrészt, hogy a munkásmozgalom, a párt történetét szervezettebben, szélesebben ágyazzuk bele az egész dolgozó nép történetébe, a nemzet történelmébe.

4) A parasztság és a parasztmozgalmak története.

Mint hogy a régebbi magyar történetírás nagyon mostohán kezelte ezt a témát, különösen az antifeudális, népi mozgalmak témáját, Intézetünk kétségtelenül helyesen járt el, amikor munkatervében kezdetről fogva széles teret biztosított a parasztság helyzetére és mozgalmaira vonatkozó kutatásoknak. A tárgykörből számos fontos - jórészt munkaközösségi - munka látott napvilágot az első ötéves terv időszakában.

A parasztság és a parasztmozgalmak történetének feldolgozása kétös elvi feladatot jelent a marxista kutató számára. Egyrészt azt, hogy a burzsoá történetírással, ill. annak maradványaival szemben méltóképpen mutassa be a parasztság alkotómunkájának és harcának történetformáló jelentőségét, kiküszöbölve a parasztságot lebecsülő reakciós nézetek csökevényeit; másrészt azt, hogy lekizdje a parasztságot idealizáló, narodnyik nézetek maradványait, amelyek az elmúlt korszakok parasztságában csupán a kizsákmányolt tömeget látják s nem egyben a telekbirtokost, a kisárutermelőt is; amelyek a parasztság osztályharca és a proletáriátus osztályharca közti gyökeres különbségeket elmosva, végső soron a parasztság önálló forradalmi lehetőségéről szóló "tétélekbe", a kistermelő parasztagadásnak a szocializmusba való benövését hirdető "elméletbe", a munkásosztály hegemoniájának tagadásába torkolhatnak.

Az elmúlt évek során megjelent parasztságtörténeti munkáink nagyjában és egészében helyes vonalat vittek; de egyes kéziratokban, valamint pedagógiai célú és népszerűsítő munkálatokban még többször felmerültek a fentebb vázolt mindkétirányú hiba megnyilvánulásai. Hogy ezeket a hibákat kiküszöböljük, feltétlenül szükséges, hogy a parasztság történetével foglalkozó kutatóink az eddiginél alaposabban tanulmányozzák az agrárkérdés marxista-leninista klasszikus irodalmát. Csak ez adhat szilárd alapot a mezőgazdasági termelők fejlődésének rendszeres kutatásához, a paraszti termelőmunka és osztályharc összefüggő fejlődési vonalának tudományos ábrázolásához, csak úgy, mint a munkásosztály vezető szerepének s a munkás-paraszt szövetség valamennyi fő elvi kérdésének beható vizsgálatához.

5) Népünk függetlenségi küzdelmei, honvédő harcai.

Régebbi történetírásunk keveset foglalkozott ezeknek a küzdelmeknek a vizsgálatával, nem egyszer elmarasztalólag nyilatkozott róluk, függetlenségi törekvéseinket romantikus kalandorkodásnak bélyegezve; s ha tárgyalta is, mindig elszakította azokat a néptömegeket, a dolgozó osztályok helyzetétől és harcaitól. A tárgykör

sokoldalú kidolgozására Pártunk több ízben is felhívta figyelmünket, különösképen a II. kongresszuson, nyomatékosan hangsúlyozva nemzeti függetlenségi küzdelmeink haladó tradíciónak jelentőségét népünk hazafias nevelése szempontjából.

Kutatóink nagy kedvvel fordultak e téma felé s jelentékeny eredményeket értek el ezen a területen. Végigtekintve a természetesen két mozzanatot emelhetünk ki. Az egyik: kutatóink különös figyelmet fordítottak a nemzeti küzdelmek és az osztályharc összefüggésének tisztázására. Sikeresen megfélelően bizonyítani, hogy függetlenségi és szabadságharcaink hajtóereje a dolgozó tömegek, a parasztság volt, amelynek szemében az antifeudális és nemzeti célok egybeestek, egymást erősítették, s amely nem egyszer kezdenényezője volt a nemesség egy részével való nemzeti összefogásnak, az országra nehezedő Habsburg-elyomás sajátos történelmi feltételei között. A másik összefüggés, amelynek feltárásában ugyancsak jelentős lépések történtek: a függetlenségi küzdelmek s az állami centralizáció kapcsolata; az a tény, hogy e nemzeti harcok távlatában az önálló magyar abszolutisztikus monarchia állott, mint nemzeti fejlődésünknek ezen a szakaszon legkedvezőbb formája, szemben a Habsburgok fejlődéstgátló, gyarmatosító törekvésű abszolutizmusával.

Gyökeresen megváltozott a helyzet persze a XVIII. század végétől kezdve, amikor a nemzeti függetlenségi törekvések többé nem az önálló, nemzeti abszolutizmus objektív tendenciáival, hanem a feudális és abszolutizmus felszámolásának követelményével, a polgári forradalom követelményével fonódtak össze. Több munkatársunk eredményesen foglalkozott ezzel az időszakokkal is, a reformkor és az 1848-49-es forradalom és szabadságharc időszakával. Kiemelkedő itt Kossuth tevékenységének alaposabb feldolgozása, amelyből intézeti munkatársaink is komolyan kivették részüket. Az a körülmény, hogy a munkálatok jelentős része Kossuth nevéhez, személyéhez kapcsolódott, nem jelentette a parasztság és városi szegénység - a 48-as forradalom tömegbázisa - tevékenységének elhanyagolását.

Mindezek a munkálatok - a kapitalizmus kialakulására vonatkozó, később említendő gazdaságtörténeti és egyéb kutatásokkal együtt - fontos adalékokat hoztak a magyar nép nemzetivéálása folyamatának feltárásához. Meg kell azonban mondanunk, hogy az erre vonatkozó kérdéseket összefoglaló elvi igényvel még nem vettük fel: a magyar burzsoá nemzet kialakulásának számos problémájával a következő években kell szembenéznünk.

Aminthogy szembe kell néznünk - s minél alaposabban - azokkal a kritikai megjegyzésekkel is, amelyeket a szovjet és a csehszlovák történészek fűztek a honvédó harcaink s nemzeti függetlenségi küzdelmeink tárgykörével foglalkozó munkáinkhoz. E kritikai megjegyzések részben függetlenségi és szabadságharcaink vezető személyiségeinek bizonyosfokú idealizálására, a harcok nemesi vezetőrétege korlátainak s ugyanakkor a néptömegek történetformáló szerepének nem eléggé határozott kidomborítására hívták fel figyelmünket, másrészt arra utaltak, hogy nemzeti harcaink feldolgozása olykor szűkkörű és bizonyos fokig egyoldalú, mert nem vet eléggé számot a soknemzetiségű ország követelményeivel, a nem magyar népek fejlődésének követelményeivel.

A szovjet és csehszlovák elvtársak bíráló megjegyzései nyomán meginduló munkálatok és viták komoly lendületet adhatnak további előrehaladásunknak.

6) Gazdaságtörténeti, különösen a magyarországi kapitalizmus kialakulásával és fejlődésével foglalkozó kutatások.

A felszabadulás előtti hivatalos történetírás, mint ismeretes, minimális gondot fordított az újabbkori gazdaságtörténeti témákra; az ellenforradalmi korszak uralkodó irányzata, a szellemtörténeti irányzat pedig alapjában meghamisította a gazdasági folyamat felfogását, értékelését. Így Intézetünkre az a feladat hárult, hogy ugyanakkor, amikor megfelelő figyelmet szentel a magyarországi feudalizmus gazdasági alapja vizsgálatának, rendelkezésre álló erőit elsősorban a kapitalizmus kialakulása és fejlődése tanulmányozása felé fordítja. Ezt a problematikát történetírásunknak - támaszkodva a marxizmus-leninizmus klasszikusainak alapvető tanításaira s a felszabadulás előtti magyar marxista irodalomnak, elsősorban Révai József munkáinak elvi jelentőségű megállapításaira - ugyyszólván előlről kellett és kell kidolgoznia.

Első ötéves tervünk ezen a területen is hozott eredményeket. A feudalizmus gazdasági problémáival számos munka foglalkozott az első ötéves terv időszakában. A kapitalizmus kialakulására vonatkozóan elsősorban az eredeti tőkefelhalmozás, a kapitalizmus korszakát illetően az ipar tőkés fejlődése s a magyarországi financ-tőke kialakulása kutatására vonatkozólag számolhatunk be komoly előrehaladásról. A gazdag anyagra támaszkodó s számos új elvi megállapítást tartalmazó könyvek általában részletesen foglalkoznak a magyarországi kapitalista fejlődés két fontos sajátosságával: hazánk Ausztriától való függésével s a súlyos feudális maradványokkal; de nem vizsgálják meg kellőképpen a harmadik, ugyancsak nagyjelentőségű sajátosságot: azt a kérdést, mit jelentett a magyarországi kapitalizmus fejlődése szempontjából az ország soknemzetiségű volta, a nem magyar nemzetek kizsákmányolása és elnyomása. A további kutatásnak szükségképpen ez lesz az egyik főiránya, szoros kapcsolatban a csehszlovák elvtársaknak azon bíráló megjegyzéseivel, amelyek Magyarország gyarmati, utóbb félgyarmati helyzetéről vallott felfogásunkat vitatják. Emellett az ipar tőkés fejlődésére vonatkozó kutatásokat ki kell egészíteni a mezőgazdaság u.n. porosz típusu tőkés fejlődésének beható tanulmányozásával, hogy ezen az alapon kidolgozást nyerjenek a magyarországi kapitalizmus egész fejlődésmentének és sajátosságainak /már az eddigi munkálatokban is többször érintett/ problémái.

7) A kapitalizmus általános válságának korszaka, a negyedszázados ellenforradalmi korszak.

Egy ideig nem tartottuk különösebben fontosnak a "Horthy-korszak" történelmi tanulmányozását, mint olyan korszakét, amely felett a történelem már kimondta az ítéletet, amelynek vezető politikusai és politikája már végleg a történelem szemétdombjára kerültek. Nem vettük figyelembe, hogy e korszak reakciós ideológiai hagyatékának számos maradványa mindmáig él; sőt alkalomadtán egyenesen felburjánzik, mint ahogy a közelmúlt évek egyes jelenségei mutatták. Igen nagy politikai jelentősége van tehát napjainkban is a Horthy-korszak tudományos leleplezésének. - Másrészt, ha a felszabadult

Magyarország 10 esztendeje még rövid volt ahhoz, hogy felszámolja a negyedszázados ellenforradalom mérgező hagyatékát, elég hosszú volt már ahhoz, hogy sok esetben a feledés homályába burkolja a felszabadulás előtti Magyarország dolgozó népének megpróbáltatással és megaláztatással teljes hétköznapijait. Így nagy politikai jelentősége van annak is, hogy a történettudomány a maga meggyőző erejű eszközeivel, alapos tanulmányokban rajzolja meg a munkásosztály, a dolgozó nép helyzetét az ellenforradalmi korszakban. Mindezért hasznosnak és fontosnak tartjuk az Intézet azon kiadványait, amelyek éppen az említett célkitűzéseket szolgálták.

Ugyanakkor rá kell mutatnunk: az ellenforradalmi korszak története tudományos feltárásában még csak az első lépések történtek meg. Ha fejlődésünk korábbi korszakaira nézve nagyjában már sikerült kidolgozni a marxista koncepcióját, ill. ennek fő vonalait, kevesebb mondhatjuk el ezt az ellenforradalmi korszakra nézve. Még éppen csak felmerült, de sem kidolgozást sem megvitatást nem nyert e korszak gazdasági-politikai fejlődésének több lényeges sajátossága. Így csupán első kísérletek történtek arra, hogy a dualizmuskori - alapjaiban már kidolgozott - koncepciót továbbfolytassuk az ellenforradalmi korszakra nézve s megvizsgáljuk, hogy a proletárforradalom vérbefojtása után, a kapitalizmus általános válságának viszonyai között, a feudális maradványok továbbélése, az ország függő helyzetének - ha változott formában is - de további fennmaradása, végül az ország soknemzetiségű összetételének megszűnése, önálló burzsoá nemzeti államok létrejötte az egykori Osztrák-Magyar Monarchia területén, miképp befolyásolták e korszak alapvető jellegét, a fasiszmus sajátos magyarországi válfaját. Nyilvánvaló pedig, hogy az ellenforradalmi korszak története fő vonalainak szabatos kidolgozása nélkülözhetetlen felszabadulás utáni történetünk tanulmányozásának tudományos megalapozásához is.

Az eddigiekben vázolt munkálatok tulajdonképp Intézetünk legnagyobb osztályának, a magyar osztálynak, /ill. az osztály három csoportjának; a középkori, az új- és legújabbkori és a népi demokratikus csoportnak/ a keretében folytak /bár résztvettek azokban más osztályok munkatársai is/. A továbbiakban azokról a munkálatokról számolunk be röviden, amelyek Intézetünk többi osztályához, ill. csoportjához kapcsolódtak.

8) A nemzetiségi kérdés, ill. az országban élt nem magyar népek története.

A magyar burzsoá történetírás a nemzetiségek történetét tárgyaló termékeivel vajmi kevés szolgálatot tett a tudományok s a népek békés együttélése érdekében, de annál többet a magyar uralkodóosztályok "szupremáciát" és "kulturfölényt" hirdető, utóbb pedig "revizióra" törekvő reakciós politikája érdekében.

Gyökeres fordulatot hozott tehát ezen a területen is a felszabadulás és különösen a fordulat éve után kibontakozó új magyar történettudomány. Ezt a fordulatot: a marxizmus-leninizmusnak a nemzeti kérdésről szóló elmélete alkalmazásának igényét jelezték, a közös haladó hagyományok feltárását, a szomszéd népekkel való barátság és együttműködés előmozdítását, a magyar uralkodóosztályok elnyomó nemzetiségi politikájának leleplezését célozták az első öt éves terv folyamán Intézetünkben készült ezirányú tanulmányok.

Mégis arra a megállapításra kell jutnunk, hogy még mindig eléggé csekély a száma azoknak a nemzetiségtörténeti szakembereinknek, akik az alapos elméleti képzettséget egyesítik kiterjedt forrás- és anyagismerettel.

Pedig megoldandó probléma, vitás kérdés még igen nagy számban akad. E vitás kérdések igen bonyolultak s szorosan összefüggnek nemzeti függetlenségi küzdelmeink értékelésével, a Habsburg-birodalom, ill. hazánkban azon belül elfoglalt helyzete már említett problémáival. Ha a magyar történészek gyarmatként, ill. félgyarmatként jellemzik Magyarországot helyzetét a Habsburg-monarchián belül - tessék fel a kérdést pl. a csehszlovák történészek - vajon hogyan kell jellemezni azoknak a szlovákoknak, kárpátukránoknak, románoknak a helyzetét, akik súlyos nemzeti elnyomás alatt álltak Magyarországon belül? Vajon ugyanolyan sullyal vetik-e fel a magyar történészek a nemzeti kérdést, a nemzeti függetlenség követelményét az ország nem magyar népeire nézve, mint a magyar népre vonatkozólag? - teszi hozzá.

A II. ötéves terv munkálatainak jelentős előrehaladást kell hozniok az ilyen és hasonló kérdések tisztázásában. Következétesen szembe kell néznünk a burzsoá nacionalizmusnak minden még fellelhető maradványával, természetesen úgy, hogy elsősorban saját házuk előtt sörpörjünk. Amikor továbbra is elsőrendű feladatként kell kezelnünk népeink együttes harcának, pozitív kapcsolatainak, egyszóval mindannak felkutatását, amely a magyarokat, csehszlovákokat, románokat stb. már a múlt századok során is összefűzte - ugyanakkor nem szabad szemet hunynunk a múltban negatív módon, az elválasztás irányában ható mozzanatok előtt, nem szabad hallgatással elmennünk az u.n. kényes kérdések mellett. Ezeknek beható történelmi tanulmányozása s a marxizmus-leninizmus szilárd eleméleti alapján, pártszerű, elvi viták által előmozdított megoldása kétségtelenül jelentős mértékben tovább fogja mélyíteni a szomszédos népi demokráciák történettudományával már eddig is gyümölcsözően fejlődött kapcsolatainkat.

9) Az orosz /szovjet/-magyar történelmi kapcsolatok, a népi demokráciák és hazánk történelmi kapcsolatai.

Az orosz /szovjet/-magyar történelmi kapcsolatok tanulmányozása az első ötéves terv második felében kezdett kibontakozni. Szerepe volt ebben az Intézet 1952-ben, felszabadulásunk 7. évfordulója alkalmából rendezett tudományos ülészeknek, s különösen az 1953 évi Magyar Történész Kongresszusnak, amelynek előadásai - mint ismeretes - három nagy témakört öleltek fel; a nemzeti függetlenség védelmében vívott harcaink történetén kívül éppen a baráti szomszéd népekkel közös küzdelmeink hagyományait s a nagy orosz nép haladó mozgalmainak és forradalmainak a mi forradalmi harcaink számára adott példamutatást tárgyalták. Utóbbi témakörben számos munkálattal haladt előre azóta Intézetünkben.

Kétségtelen azonban, hogy az orosz /szovjet/-magyar történelmi kapcsolatok több fontos fejezete ma sincsen még kellőképpen feltárva. Ezért iktattuk tervünkbe az elmúlt év során olyan gyűjteményes-kötet kiadását, amely a témakör egyes jelentős mozzanatait beható forráskutatás alapján, tanulmányok sorozatával kívánja megvilágítani. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Történettudományi Intézete nagy érdeklődést tanúsít e vállalkozásunk iránt s a maga részéről is több tanulmánnyal kívánja munkánkat segíteni.

Eredményekről: megjelent monográfiákról, elkészült tanulmányokról számolhatunk be a magyar-cseh, ill. magyar-lengyel történelmi kapcsolatok feltárásában is.

A jelzett eredmények azonban számos problémával fonódnak össze. Ezek részint káderproblémák. Az orosz /szovjet/-magyar történelmi kapcsolatok kutatásának fokozása is megkívánja, hogy megerősítsük Szovjetunió és népi demokráciák osztályunknak - ez utóbbi évben megcsappant létszámu - szovjet referenciáját. - Itt említjük meg: az elmúlt években alig foglalkoztunk a szerb és horvát nemzetiségi kérdéssel - csak egy-két igen vázlatos előtenulmány készült a tankönyvekhez - valamint jugoszláv szomszédunkkal való történelmi kapcsolatainkkal. Minden indok megvan ahhoz, hogy megszervezzük Intézetünkben a délszláv referenciát.

A problémák másrészt módszertani természetűek s a történelmi kapcsolatok ábrázolásának elvi kérdéseivel, a "kapcsolattörténet", mint történetírói műfaj, jellegével függnek össze. Egyes munkákban ugyanis a kapcsolatok még gyakran véletlenszerűnek, esetlegesnek tűnnek s nem derül ki összefüggésük az illető népek belső fejlődésének törvényszerűségeivel. A "kapcsolatok" tudományos feldolgozása megkívánja a két nép belső fejlődésének alapos vizsgálatát, az általános törvényszerűségek sajátos érvényesülése közös és eltérő vonásainak mélyreható elemzését a két nép társadalmi fejlődésének folyamatában.

10) Egyetemes történelem.

Régebbi történetírásunk jelentős részben a "külön magyar glóbusz" szemléletét képviselte s kiszakította a magyar történelmi fejlődést az általános európai, ill. az egyetemes fejlődésből. A történelmi materializmus alapján álló új magyar történettudomány elvéleg, természetesen gyökeresen ellentétes álláspontot foglal el, amennyiben népünk történetét az egyetemes történelmi törvényszerűségek sajátos megnyilvánulási folyamatának tekinti.

Mindazáltal kerántssem állithatjuk, hogy az új magyar történetírás a tudományos munka gyakorlatában már kiküszöbölte volna ezt az egyoldalúságot. Ellenkezőleg: a történettudományunk felszabadulás utáni fejlődését értékelő tanulmányok - s még a legújabbak is - szinte egybehangzóan arra a megállapításra voltak kénytelenek jutni, hogy a magyar történetírást még mindig az egyetemes történeti összefüggések nem megfelelő kidolgozása jellemzi; sőt: hogy a magyar marxista történettudománynak egyenesen legfőbb hibája bizonyosfoku "provincializmusa."

Ennek a hibának egyik oka kétségtelenül az, hogy a felszabadulás, ill. a fordulat éve után kibontakozó magyar marxista történettudomány igen kevés figyelmet fordított az egyetemes történet /világtörténet/ területén végzendő kutatómunkára.

Ami Intézetünket illeti, ugyan már a kezdet kezdetén felállítottuk - mint harmadik tudományos osztályunkat - az egyetemes osztályt, de ez az első ötéves terv során inkább csak szervezeti egysége volt az Intézetnek, semmint tüzhelye az egyetemes történeti kutatásnak. Ezekben az években az egyetemes osztály tagjai főleg magyar történelmi témákkal foglalkoztak, ha azok szoros

vonatkozásban álltak is az egyetemes történelemmel. /Az angol-amerikai imperializmus és a Horthy-rendszer kapcsolatait, az Osztrák-Magyar Monarchia, ill. az ellenforradalmi Magyarország külpolitikája, az angol külpolitika a magyar szabadságharc ellen./

A jellemzett helyzetből a Párt határozatait - amelyek a hazafiság és proletárinternacionalizmus szerves egységét, a nemzetközi kérdések tanulmányozásának fontosságát hangsúlyozták - az Akadémia tanácsai - amelyek az egyetemes történet ama súlyponti kérdéseinek feldolgozására hívták fel figyelmünket, amelyek a magyar történelem nagy fordulóján döntő fontosságúak voltak -, s nem utolsósorban nemzetközi tapasztalataink lendítették előre az egyetemes történeti kutatások ügyét. Különösen megiszivlelendők a szovjet történelemszek bíráló megjegyzései és tanácsai, akik rámutattak: az egyetemes történelem tanulmányozása nem merülhet ki a külpolitika vagy a kapcsolatok vizsgálatában, hanem feltétlenül ki kell terjednie a főbb külföldi országok belső fejlődésének vizsgálatára. Különösképen áll ez a mi esetünkben a Habsburg-birodalom /ill. az Osztrák-Magyar Monarchia/ történetének tanulmányozására, hiszen hazánk évszázadokon át ennek részét képezte. Hasonló irányú tanulságokat nyújtott a római X. Nemzetközi Történész Kongresszus.

Az említett mozzanatok az utóbbi évben egészséges fejlődést indítottak el egyetemes osztályunkon. Ennek köszönhető, hogy most már kiformalódóban van az osztály jellege, "profilja"; hogy ezidőszereint már két fontos munkát haladt előre a német imperializmus tanulmányozásával kapcsolatban. E mellett megteremtettük a kaderfeltétel egy olyan munkaközösségnek, amely a következő időszakban a Habsburg-birodalom történetével foglalkozik a XVI. századtól 1918-ig, s kidolgoztuk az osztrák, német, francia és angol referenciavázlatos munkaprogramját. /E referenciák részben már munkához láttak, részben jövőre kezdik meg munkájukat./ - Külön kell kiemelni azt a nagyjelentőségű munkát, amely a főbb tőkés országok gazdasága néhány alapvető kérdésének /válság, elnyomorodás stb./ vizsgálatára irányul a kapitalizmus általános válságának időszakában

Ahhoz, hogy egyetemes történelmi kutatómunkánk a II. ötéves terv során komolyan fellendüljön, szükség van egyetemes osztályunk megerősítésére /legalábbis az olasz és az USA referencia megszervezésére/, az Intézeten kívül /az egyetemi tanszékeken stb./ folyó egyetemes történelmi munka kiszélesítésére és összehangolására, valamint a külföldön megjelenő történelmi munkák megszervezésének biztosítására.

Az egyetemes történeti kutatások megindításán és fellendítésén túlmenően, természetesen arra is mulhatatlanul szükség van, hogy történéseink általában - tehát a magyar történelemmel foglalkozó kutatók is - jóval mélyebben ismerjék és tanulmányozzák az egyetemes történetet, mint eddig; szükség van egész történészfrontunk egyetemes történeti kultúrájának jelentős emelésére. Enélkül a magyar történelem számos fontos problémája fel sem merül vagy hibás módon vetődik fel: azé a magyar történelemé, amely a sajátos viszonyok közepette nem egyszer a klasszikustól lényegesen eltérő, igen különleges fejlődési jelenségeket produkált. E különleges jelenségek megértéséhez és megoldásához azonban nem az "önálló magyar történeti fejlődés", a klasszikus fejlődésmenet tanulmányozása útján lehet eljutni.

11) A bibliográfia és dokumentáció.

Intézetünk említett tudományos osztályait kiegészítő, külön szervezeti egység /csoport/ keretében folyik.

Itt elsősorban a Magyar Történeti Bibliográfia 1825-1867 eddig megjelent I-III. kötetét - s jelentős részben előkészített IV/1 és IV/2 kötetét - említhetjük, amely a korabeli nyomtatott forrásanyag /ideértve a folyóiratokat is/ és a későbbi feldolgozások lehető teljes összeállítására törekszik s egyben az első kísérletet jelenti hazai irodalmunkban a marxizmus-leninizmus alapján álló bibliográfiai szakrendszer kidolgozására. E nagyszabású kiadványt - amelyet a II. ötéves terv során a Magyar Történeti Bibliográfia 1867-1918 egyes, az anyaggyűjtésben csaknem befejezett kötetei fogják követni - hasznosan egészíti ki Kosáry Domokosnak az Intézet gondozásában megjelent, könyvészeti teljességre persze nem törekvő kétkötetes bibliographie raisonnée-ja: Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába /a kezdetektől 1825-ig/.

A dokumentáció területén a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének Értesítője c. 1950 óta évente általában négyszer megjelenő sokszorosított kiadványunkra hivatkozhatunk, amely a szovjet történettudomány, valamint a népi demokratikus országok történetírása legújabb eredményeit bemutató tanulmányok fordítását, továbbá külföldi /elsősorban szovjet és népi demokratikus/ könyv- és folyóiratszemlét tette közzé, végül beszámolt az Intézetünkben lefolyt főbb tudományos vitákról. Az Értesítő az Intézet munkatársain kívül a történészek mintegy 300-400 főnyi körének rendszeres tájékoztatásával kétségtelenül hasznos munkát végzett.

Az utóbbi években azonban kiviláglott, hogy ezt a munkát tovább kell szélesítenünk, és pedig két irányban. Egyrészt fokozottabb mértékben hozzá kell járulnunk a Szovjetunió és a népi demokratikus országok történetírása termékeinek a magyar történészekkel való megismertetéséhez - a fordítási munkához. Ezért iktattuk tervünkbe két olyan fordításkötet-sorozat kiadását, amelyek egyike a szovjet, másika a népi demokratikus országok történettudománya legújabb termékeinek fordítását közli. Az első sorozat első kötete - amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal s a szocializmus szovjetunióbeli építésével foglalkozó tanulmányokat közöl - Szovjet Történeti Tanulmányok I. címmel a közelmúltban hagyta el a sajtót; a második sorozat Tanulmányok a népi demokráciák történetéből/több, lengyel, román és bolgár tanulmányt tartalmazó, első kötete minden bizony-nyal ugyancsak még ez év folyamán lát napvilágot.

Másrészt intézeti Értesítőnket olyan irányban szeretnők továbbfejlesztetni, ill. átalakítani, amelyhez a SzU TA Történettudományi Intézetének Dokladi i Szobcsesenyija c. folyóirata ad példát, vagyis rá akarunk térni a mi Értesítőnkben is - fordítások és beszámolók mellett - eredeti cikkek, elsősorban az osztályainkon, csoportjainkban elhangzó elvi jellegű referátumok /"dokladok"/ közlésére, hogy Értesítőnk egyre inkább tükrözőjévé váljék Intézetünk belső tudományos életének, elméleti fejlődésének.

II. Az Elnökség határozatainak végrehajtása.

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége 1952. szeptember 6-i ülésén, megvitatta s értékelve Intézetünk munkáját, a következő határozatokat hozta:

- 1/ Meg kell oldani az Intézet munkatársai ideológiai továbbképzésének kérdését oly módon, hogy az akadémiai ideológiai oktatásba az Intézet munkatársait - az Intézet speciális ideológiai fejlettséget megkívánó munkájára való tekintettel - a lehető legnagyobb számban vegyék be.
- 2/ Történészeink következő legfontosabb feladata a burzsoá ideológiák elleni harc megvívása.
- 3/ Az Intézet vizsgálja felül eddigi munkásságát abból a szempontból, hogy a magyar nép történetének milyen mértékben jutott hely a művelődéstörténeti kérdések, valamint a tudományok történetének feldolgozására.
- 4/ Dolgozza ki az Intézet az egyetemes történet azon súlyponti kérdéseit, melyek a magyar történelem nagy fordulóján döntő fontosságúak voltak és ezen kérdések feldolgozását vegye be tervébe.
- 5/ Az Intézet tematikájába nagyobb súllyal vegye be a népi demokráciák országai történetének és történettudományi munkásságának kutatását.
- 6/ Az Intézet dolgozzon ki tervet a magyar nép történetének népszerű tudományos formában való megírására.

1/ Az ideológiai továbbképzés.

Az ideológiai képzés Intézetünkben elejétől fogva szervezett formában folyt, 1952/53-tól kezdve az akadémiai oktatásba kapcsolódunk be. Egy éven át a dialektikus materializmust tanulmányoztuk, Mátrai László konferenciavezető értékes segítségével; 1953 vége óta pedig - mindmáig - az akadémiai ideológiai oktatás keretében, de speciális tananyaggal a történelmi materializmus filozófiai alapproblémáit tanulmányozzuk, a megadott klasszikus irodalom és Molnár Erik hasonló című könyvének kézírata alapján. A magas tudományos színvonalú s számos fontos problémát új, alkotó módon tárgyaló tananyag élénk érdeklődést váltott ki; a tanfolyam hozzájárult ahhoz, hogy ma már egyáltalán nem lehet beszélni - miként 1951-ben - intézeti gárdánk egyetlen rétegénél sem elméleti közömbösségről; hogy marxista kutatóink egyre inkább elmélyítik ismereteiket, hogy régi szakembereink - habár nem töretlen ütemben s nem egyenlő mértékben - fokról-fokra meggyőződnek a materialista történeti elmélet fölényéről, igazságáról.

E tanfolyam befejezése után, előreláthatólag a jövő év tavaszától kezdve a marxista politikai gazdaságtan - elsősorban a kapitalizmus politikai gazdaságtana - szervezett tanulmányozását kezdjük meg, a pártoktatás anyagát speciális szükségleteinknek megfelelően kiegészítve és elmélyítve; számos jel vall ugyanis arra, hogy éppen

ez a marxista-leninista elméletnek az a területe, ahol kutatóink jelentős részénél még komoly hiányok mutatkoznak.

Az ideológiai továbbképzés másik igen fontos - a tudományos tervmunkával teljesen összenövő - formája: az Intézet, ill. az egyes osztályok, csoportok tudományos-elméleti vitái. Ezek részint nagy, átfogó problémakörökhöz kapcsolódnak /mint a történetírói pártosság és aktualizálás kérdéseit 1952-ben, Sztálin utolsó művének tanulmányait 1953-ban, nemzeti történelmünk egyes nagy személyiségeinek értékelését 1954-ben megtárgyaló ülészek, vitaértekezletek/; részint - s erre a következő időszakban fokozott figyelmet kívánunk fordítani - egyes monográfiák főkérdéseit a szerző elvi igényű referátuma alapján megtárgyaló u.n. doklad-viták. Utóbbit a SzU TA Történettudományi Intézetében szerzett tapasztalatok alapján vezetjük be.

Mindezek a szervezett, kollektív formák természetesen nem helyettesíthetik a kutatók egyéni továbbképzését. Nyilvánvaló, hogy a tudományát igazán szerető történész nem lehet el - az említett formákon túlmenő - állandó, egyéni továbbképzés nélkül: mindenekelőtt anélkül, hogy rendszeresen ne foglalkozzék a kutatási területébe vágó elméleti irodalommal, ill. újonnan megjelenő történelmi /sőt irodalmi, művészettörténelmi stb./ művekkel.

A továbbképzéssel kapcsolatban biztosítani igyekszünk, hogy munkatársaink folyamatosan megszerezzék a megfelelő tudományos fokozatokat; másfelelőla II. ötéves terv során fokozottabban előtérbe állítjuk az orosz - és egyéb - nyelvtanulást, pontosabban: a nyelvismeret követelményét. Az Intézethez való tartozás feltételévé tesszük, meghatározott nyelvi ismeretnek oly fokát, amely képessé tesz szakmai szöveg folyamatos olvasására.

2/ A burzsoá ideológiák elleni harc.

Ez a feladat nyilván igen széles értelemezendő s voltaképpen mindaz, amiről beszámolóinkban eddig szó volt, ide vonatkozik. Három kérdésről mégis külön kell röviden megemlékeznünk: a történelmi elmélet kidolgozása, a historiográfia és a történelmi művek kritikája kérdéséről.

Ami a marxista történelmi elmélet, a történelmi materializmus kérdéseinek kidolgozását illeti, e téren csupán egy, de igen jelentős mű elkészültéről számolhatunk be: Molnár Eriknek - más vonatkozásban már említett - A történelmi materializmus filozófiai alapproblémái c. művének közeli megjelenéséről. A mű egyik főértéke: a szerző a marxizmus álláspontját következetesen úgy fejti ki, hogy azt minden irányban elhatárolja a burzsoá, ill. hibás felfogásoktól /pl. a szükségszerű és véletlen fogalmával kapcsolatban mind az indeterminizmussal, mind a mechanikus determinizmussal szemben: az objektív társadalmi törvény és az emberi cselekedetek viszonyának kérdésében mind a voluntarizmussal, mind a fatalizmussal szemben: a fejlődés dialektikus felfogásával kapcsolatban mind a metafizikával, mind az "ujszofista" irracionálizmussal szemben/.

Ami a historiográfiát: a burzsoá történetírás ferdtései éles elvi bírálatának s ugyanakkor pozitív hagyatéka feltárásának kettős feladatát illeti, mindenekelőtt arra kell rámutatnunk, hogy - mint az

elmúlt években megjelent monográfiák stb. tanusítják, - kutatóink egyre nagyobb figyelmet fordítanak e feladat megoldására. Számos monográfiát enlithetnénk, ahol a szerző nemcsak szöveg közben vagy lábjegyzetben polemizál burzsoá nézetekkel s cáfolja meg azokat, hanem külön historiográfiai fejezetet vagy szakaszokat iktat be, s a tárgyalt korszak vagy probléma feldolgozása történetének kritikus értékelését adja.

Erről az alapról kiindulva azonban tovább kell haladnunk: egyes történetírók egész munkásságát elenző, s különösen egyes korszakok történetírását, ill. egyes történetírói irányzatokat, "iskolákat" összefoglaló elvi igényvel értékelő, önálló historiográfiai tanulmányok felé. Mindkét irányban csak az első lépéseket tettük meg s a munka jelentős részét a következő időszakban kell elvégeznünk.

Különösen áll ez a multban a legkárosabb szellemtörténeti irányzat összefoglaló birálatára, amelynek fontosságát - kivált a III. kongresszus óta - világosan látjuk. A magyar történettudomány tízéves fejlődését tárgyaló tanulmányok /Andics Erzsébet és Molnár Erik tanulmányai/, leírva az eddigi kutatások eredményeit, számos fontos elméleti szempontot nyújtanak a szellemtörténeti irányzat részletes elenzéséhez. - Hasonlóan fokozott figyelmet kell fordítanunk a II. világháború utolsó éveiben s különösképen a felszabadulás utáni első években lábrakapott ana történetírói vonal birálatának, amely a német szellemtörténet fasiszta irányzatával szemben a nyugati burzsoá történetírás felé orientálódott. Eddig ezen a téren is csak egyes lépések történtek. /L. a Századok kibővített szerkesztőbizottsági ülésének egyes hozzászólásait s főleg zárszavát, 1953. végén/.

Mindez közvetlenül átvezet napjaink történetírása elvi kritikájának kérdéséhez. A legutóbbi időkig ez a kérdés csupán úgy vetődött fel előttünk, hogy el kell nélyitenünk a felszabadulás óta megjelent magyar történelmi művek birálatát - a polgári szemléletüket s a marxista igényüket egyaránt - s konkrétan, meggyőző erővel fel kell lépünk a burzsoá nézetek maradványai ellen. A közelmultban azonban - főleg nemzetközi tapasztalataink /tanulmányutak, kongresszusok stb./ alapján - rájöttünk arra, hogy ezt a célkitűzést jelentős mértékben ki kell szélesítenünk s munkatervünkbe kell iktatnunk a külföldi, nevezetesen a burzsoá országok történetírásának fokozott megismerését és kritikáját. Foglalkoznunk kell a magyar disszidensek külföldön megjelent munkáival, a Nyugatnémetországban újból egyre inkább kibontakozó Ostforschung termékeivel, s általában a tőkés országok történetírásának főbb irányzataival s műveivel. Az ezirányú munka kifejlesztése nagyfontosságú lehet mind történettudományunk "provincializmusa" leküzdése, mind a burzsoá ideológiák elleni harc megvívása szempontjából.

3/ Művelődéstörténet.

Meg kell mondanunk: ez az a terület, ahol a legkevesebb eredményt mutathatjuk fel. Az első ötéves terv éveiben ugyan megjelent egy-két kulturtörténeti jellegű tanulmány; több monográfia érint kulturtörténeti kérdéseket; s végül elkészültek az egyetemi tankönyvsorozat kéziratának kulturtörténeti fejezetei. Utóbbiak között akadnak sikerültebbek, általábanvéve azonban nem hoznak megoldást a kulturtörténet művelésének elvi-módszertani problémáiban.

A kérdés lényege számunkra a következőképpen vetődik fel: mi a helye, mi a szerepe a történésznek a kultúrtörténet kidolgozásában? Hogyan kell viszonyulnia művelődéstörténet terén végzendő munkáinak az irodalomtörténész, művészettörténész stb. munkájához?

Erre a kérdésre korábban így próbáltuk megadni a választ: a történész kétségtelenül jobban ismeri az alapot, a társadalmi viszonyokat, mint az irodalomtörténész, művészettörténész stb.; másrészt az utóbbiak ideológiai, ill. kulturális jelenségeknek csak egy-egy szektorára irányítják a figyelmüket. A történésznek tehát körülbelül az lehetne a feladata, hogy a gazdasági-szociális viszonyok alapos ismeretében s azokkal szoros összefüggésben, a rokontudományoknak az ideológiai jelenségek egy-egy szektorára vonatkozó kutatásaira támaszkodva, mintegy szinopszist, összképét adja egyes történelmi korszakok ideológiájának, ill. kulturájának.

E válasznak azonban kétségtelenül komoly gyengéi vannak. Egyrészt: nyilvánvaló, hogy az irodalomtörténésznek, művészettörténésznek is behatóan ismernie kell az adott korszak társadalmi viszonyait, hiszen e nélkül témáját csak felületesen, hibásan ábrázolhatja. Másrészt: ez esetben mit fog kutatni a történész a kultúrtörténet területén? Végezzen irodalomtörténeti vagy műtörténeti kutatásokat, amikor ezeknek a területeknek megvannak a speciális képzettségű szakemberei? Márpedig tudományágunk minden területére érvényes az a megállapítás, hogy az önálló kutatást semmi sem pótolhatja, hogy a tudományos munka csak önálló kutatáson alapulhat s ezt legfeljebb kiegészítheti mások eredményeinek átvétele, kritikus megrostálása, "értékelése". - Különös élességgel vetődik fel e kérdés történetünk újabb korszakaira nézve. A szovjet történészek is rámutattak: a kultúrtörténet területén eddig főleg a középkorra, ill. a renaissance-ra vonatkozóan jutottak előre s jóval kevésbé az újabb korra nézve. A középkor kutatója - már csak a források korlátozottsága miatt is - óhatatlanul fel kell hogy használjon kultúrtörténeti forrásokat, meg kell hogy vizsgáljon művelődéstörténeti kérdéseket. Ahogy azonban mind közelebb jutunk napjainkhoz, úgy válik a társadalom történeti élete egyre differenciáltabbá, többrétűvé; roppant módon meg-növekszik és differenciálódik a történeti források köre; ennek megfelelően létrejönnek a történettudománynak egyes speciális - önma-gukban is nagy terjedelmű ágai, ill. ez ágak specialistái, s ezek sorában a kultúra története egyes ágainak szakemberei. Mi legyen ilyen körülmények között a szerepe s főleg a kutatási köre a kultúrtörténettel általában foglalkozó történésznek?

Bizonyos, hogy ebből a problémából a társtudományok művelőinek "komplex" együttműködése mutatja a kiutat, a megoldás irányát, /ezen az együttműködésen nemcsak az eredmények kölcsönös átvételét, az elkészült kéziratok kölcsönös megvitatását értve, hanem az együttműködést, magának a kutatásnak, maguknak a problémáknak a felvetése s a tanulmányozásának során/. De az, hogy látjuk a megoldás irányát, még nem jelenti azt, mintha látnók magát a megoldást.

4/ Az egyetemes történet és

5/ a népi demokrácia országai története.

terén végzett munkáról már fentebb szóltunk.

6/ A népszerűsítés.

E téren jelentős eredményekről számolhatunk be. Ez eredmények ugyan nagyrészt nem Intézetünk, hanem a Magyar Történelmi Társulat tevékenységéhez fűződnek; de intézeti munkatársaink derekasan kivették részüket ebből a munkából: az általános és középiskolai történelmi tankönyvek írásából, ill. az utóbbiakon alapuló, újabb és újabb kiadásokban megjelenő A magyar nép története. Rövid áttekintés c., népszerű összefoglaló munkálatából csakugy, mint a Történelmi Társulat és a Művelt Nép Könyvkiadó közös kiadásában megjelent népszerű tudományos sorozat egyes kötetének elkészítéséből - amelyek olvasmányos formában, de beható tudományos kutatások alapján, eddig főleg nemzeti multunk haladó és honvédő hagyományait ismertették -, valamint a Történelmi Társulat, ill. az Ismeretterjesztő Társulat történésztanároknak, ill. a szélesebb közönségnek szóló előadásainak megtartásából.

Itt említjük meg, hogy Intézetünk számos munkatársa tevékenyen résztvett és résztvesz a fővárosi és vidéki egyetemek /főiskolák/ történetoktatásának munkájában, továbbá a Pártfőiskola történelmi tanszékének munkájában.

A továbbiakban a tudománynépszerűsítő munka kiterjesztésének főleg két iránya adódik. Egyrészt felmerült a szükségessége annak, hogy - több népi demokráciához hasonlóan - nálunk is indítsunk népszerű történelmi folyóiratot; ennek tervével a Történelmi Társulat már közelebbről foglalkozik. Másrészt indokoltnak látszik, hogy a Magyar nép története. Rövid áttekintés, évek óta közkézen folyó s az újabb kiadásokban csak lényegtelenül módosuló szövege helyett nemzeti történelmünknek teljesen új, népszerű tudományos összefoglalását bocsássuk az olvasóközönség rendelkezésére.

III. Javaslatok

a) a tudományos munka fő irányaira vonatkozóan.

Tudományos munkánk fő irányait a következő években a történettudomány II. ötéves terve szabja meg.

Intézetünk második ötéves tervjavaslatát az első ötéves történettudományi terv végrehajtásának értékelése alapján készítette el. Nagy segítséget nyújtottak ehhez a Párt III. kongresszusának és a KV. 1955 márciusi határozatainak utmutatásai, a szovjet történettudomány segítsége, a Szomszéd népi demokráciák történettudományával való kapcsolataink. /Kölcsönös tanulmányutak, látogatások, közös kongresszusok, konferenciák, csehszlovákiai fiókinézet, stb./ A közelmúltban lezajlott Római X. Nemzetközi Történész Kongresszus tapasztalatainak feldolgozása s a második ötéves tervben való értékesítése most van folyamatban.

A következő javaslatok Intézetünk második ötéves tervjavaslatán alapulnak.

- 1/ Az egyetem magyar történelmi tankönyvsorozat I/1 - III/1 félkötetét /a kezdetektől 1945-ig/ a II. ötéves terv időszakában nyomtatott formában megjelentetjük; akként, hogy az I/1 - II/2 köteteket a tervidőszak első felében előbb maket formájában, majd valamennyi kötetet a tervidőszak végére végleges alakban adjuk ki.

Utóbbihoz szükséges - a kéziratoknak a viták alapján történt kijavításán, kiegészítésén s nem utolsó sorban lerövidítésén kívül, valamint az egyes félkötetek szerkesztési munkájának gondos elvégzésén kívül - olyan főszerkesztőbizottság létrehozása és működése, amely az egész sorozat egységes elvi vezetését biztosítja.

- 2/ Kiterjesztjük a magyar népi demokrácia történetére vonatkozó kutatásokat azzal a célkitűzéssel, hogy a résztanulmányok alapján a tervidőszak második felében egyetemi jegyzetben foglalhassuk össze felszabadulás utáni történelmünk fő vonalait, legalábbis a fordulat évéig, de lehetőleg ennél tovább.

Ezen a területen a többi történettudományi intézmények s a rokontudományok tevékeny együttműködésére számítunk.

- 3/ Kiterjesztjük Intézetünkben a munkásosztály és a munkásmozgalom történetére vonatkozó kutatásokat, mindenekelőtt azzal a célkitűzéssel, hogy a történettudomány részéről is méltó módon, több tanulmánnyal, forráskiadvánnyal ünnepeljük meg az 1917-1919-es forradalmi évek, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság évfordulóját.

E munkálatoknak, - amely ugyancsak a történésszfront s általában a társadalmi tudományok kollektív erőfeszítésére kell hogy alapozódjék - az a feladata, hogy olyan széleskörű, marxista irodalmát teremtsük meg a Magyar Tanácsköztársaság történetének s nemzetközi és hazai előzményeinek, amelyhez hasonló 1848-49 centenáriumának megünneplése hívott életre a polgári forradalom és szabadságharc történetére vonatkozólag.

- 4/ Kiterjesztjük a negyedszázados ellenforradalmi korszakra, a Horthy-fasizmusra vonatkozó kutatásokat - különösen a gyariparra s munkásosztályra, a mezőgazdaságra s agrárkérdésre vonatkozó kutatásokat - hogy beható részlettanulmányok alapján kidolgozhassuk e korszak történetének marxista koncepcióját.

- 5/ Kiterjesztjük a soknemzetiségű magyar állam kialakulása, a nemzetiségi kérdés története, ill. a Szovjetunióhoz s baráti szomszédainkhoz fűző történelmi kapcsolatok tanulmányozását.

Továbbra is nagy súlyt vetünk a szomszédainkkal való multbeli együttes harcaink, közös, haladó tradícióink részletes feltárására; ugyanakkor fokozzuk erőfeszítéseinket a még megoldatlan, vitára alkalmat adó problémáknak, egyes "kényes kérdéseknek" a marxizmus-leninizmus alapján történő együttes és egységes megoldására.

- 6/ Kiterjesztjük az egyetemes történelem vizsgálatát Intézetünkben; egyfelől a Habsburg-birodalom /III. az Osztrák-Magyar Monarchia/, másfelől Németország - főleg legújabbkori - történe-
tének kutatását tekintve súlypontnak; biztosítva ugyanakkor a főbb tőkés országok újabbkori története egyes kérdéseinek tanulmányozását is.

Egész munkánkban következetesen fellépünk a "hungarocentrizmus" maradványai ellen s fokozottan törekszünk a magyar történet nemzetközi összefüggéseinek bemutatására.

- 7/ Jelentősen fokozzuk tevékenységünket a burzsoá történeti irányzatok, ill. azok maradványai elleni harc vonalán.

Ezzel kapcsolatban kiterjesztjük a magyar történetírás történetére vonatkozó munkát /különös tekintettel a szellemtörténetre/; az eddiginél jóval nagyobb gondot fordítunk a külföldi burzsoá történetírás megismerésére, reakciós irányzatainak kritikájára, politikai célzatainak leleplezésére.

Ennek érdekében is fokozzuk együttműködésünket a Szovjetunió s a népi demokráciák történettudományával, valamint a tőkés országok történetírásának haladó irányjaival, képviselőivel.

- 8/ Biztosítjuk a Magyar Történeti Bibliográfia 1867-1918 egyes kötetének sajtó alá rendezését s az 1918-1945 időszakai foglalkozó kötetek anyaggyűjtésének jelentős előrehaladását.
- 9/ Folytatjuk Szovjet Történeti Tanulmányok s Tanulmányok a népi demokráciák történetéből c. fordítaskötet-sorozatainkat; megkezdjük fontos egyetemes történeti tanulmányok fordítását s gyűjteményes publikálását.
- 10/ Átalakítjuk az Intézet Értesítőjét olyképen, hogy az tükrözze Intézetünk tudományos életét és előmozdítsa a kritika és vita-szellem továbbfejlődését.
- 11/ Részt veszünk a Magyar Enciklopédia előkészítésével kapcsolatban a történettudományra háruló feladatok végrehajtásában.

M e g j e g y z é s : a magyar történet tudományos kézikönyve előkészítéseinek megkezdésére a második ötéves terv végén kerülhet sor; ezt meg kell előznie - az egyetemi tankönyvek befejezésén kívül - jónéhány monográfia /és forráskiadvány/ elkészülte.

b) Szervezeti és káderkérdésekre vonatkozó javaslatok.

- 1/ A magyar osztály három csoportját - a középkori, új- és legújabbkori, valamint népi demokratikus csoportot - már az ötéves terv-időszak elején önálló osztályokká kell szervezni.

A magyar osztály e csoportjai 1954/55-ben jelentősen megszilárdultak s ma már alapjában véve önálló életet élnek. /A hazai történet tanulmányozása a Szovjetunió és a Lengyel Népi Köztársaság Tudományos Akadémiája Történettudományi Intézetében 5-5 tudományos osztály, a Csehszlovák és a Román Tudományos Akadémia

Történettudományi Intézetében 3-3 osztály, a Bolgár Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében 2 osztály keretében folyik./

2/ Meg kell teremteni a káderfeltételeit annak, hogy

- a) a magyar középkori történet osztályán meginduljon a kutatómunka a török hódoltság korára és a technika történetére vonatkozóan;
- b) a magyar új- és legújabbkori történet osztályán jelentős mértékben fokozódjék az ellenforradalmi korszak történetének tanulmányozása s előrehaladjon az ujkori magyar történet első évtizedeinek kutatása;
- c) a magyar népi demokrácia történetének osztályán jelentős előrehaladás legyen elérhető a munkásosztály és a munkásparaszt szövetség fejlődése kérdéseinek vizsgálata terén;
- d) a Szovjetunió és népi demokráciák osztályán megerősítsék a szovjet, valamint a csehszlovák referenciát;
- e) az Intézet keretében megszerveztessék a jugoszláv referenciát;
- f) az egyetemes történeti osztályon meginduljon Olaszország és az Egyesült Államok történetének tanulmányozása.

3/ A bibliográfia és dokumentációs csoportot - amelynek feladatköre jelentősen kibővül a megváltozó tartalma Értesítő, valamint a fordításkötetek szerkesztésével - szervezetileg egyesíteni kell az Intézet könyvtárával s ilyképpen létre kell hozni az Intézet egységes Bibliográfiai és Szerkesztési osztályát.

4/ Meg kell vizsgálni a történettudományi könyvek kiadásával kapcsolatos problémákat; meg kell javítani a könyvterjesztés munkáját.

Budapest, 1955. november 14.

A Magyar Tudományos Akadémia
Történettudományi Intézete.

1.sz. melléklet.

A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének kiadványai.

/Megjelent, ill. elkészült munkák./

A beszámoló I. részéhez.

1./ Az egyetemi magyar történelmi tankönyvek munkálatai.

Sokszorosított egyetemi jegyzetként megjelent:

- I/1 kötet /Lederer Emma, Székely György, Elekes Lajos/: - 1526.
- I/2 " /Sinkovics István, Wittman Tibor, Heckenast Gusztáv, Ember Győző, Wellmann Imre, H.Balázs Éva/: - 1526-1790.
- II/1 " /Varga Zoltán, Mgrci Gyula, Spira György, Arató Endre/: - 1790-1849.
- II/2 " /Lukács Lajos, Pach Zsigmond Pál, Sándor Vilmos, Sándor Pál, Pálffy Ilona, Erényi Tibor, Fejér Klára, I.Tóth Zoltán, Hanák Péter/: - 1849-1917.
/Eddig csak 1907-ig készült el./

Nyomtatásban külön megjelent:

- Molnár Erik: A magyar nép őstörténete.
- Molnár Erik: A magyar nép őstörténete. II. átd.böv.kiad. Budapest, Szikra 1954. 175 p.
- Elekes Lajos: A központosító politika belső erőforrásai a XV.század második felében. Századok 1955. 1.sz. 1 és köv. old.
- H.Balázs Éva: A parasztság helyzete és mozgalmái 1780-1787. Századok 1954. 4.sz. 547 és köv.old.
- Arató Endre: A magyar nemesség és az osztrák udvar nemzetiségi politikája. Századok 1955. 2.sz. 191. és köv. old.
- Pach Zsigmond Pál: A dualizmus rendszerének első évei Magyarországon. Századok 1955. 1.sz. 34 és köv.old.
- Hanák Péter: A dualizmus válságának elmulysulése a XI. század első éveiben. Századok 1955. 3.sz. 359. és köv. old.

Elkészült kéziratok /előtanulmányok/:

- Markovits Pálné: Az 1875. évi pártfuzió története. Elkészült kézirat.

Sándor Vilmos: A külföldi pénzarisztokrácia szerepe a dualizmus rendszerében /1867-1880/. Elkészült kézirat.

2./ A magyar népi demokrácia története.

Felszabadulás. Dokumentumok hazánk felszabadulásának és a magyar népi demokrácia megszületésének történetéből. Budapest, Szikra 1955. 512 p.

Tanulmányok a magyar népi demokrácia történetéből. Sajtó alatt.

Intézeti munkatárak tanulmányai:

Kolossa Tibor A szénbányászat államosítása.

Balázs Béla: A nemzeti bizottságok szerepe népi demokráciánk létrejöttében.

Csépány Dezső: A hároméves terv.

Orbán Sándor: Az egységes állami iskola megteremtése.

M. Somlyai Magda: Az 1945-ös földreform néhány kérdéséről.

Ránki György és Földi Tamás: A Szovjetunió segítsége az újjáépülő Magyarországnak.

Nem intézeti munkatársak által írt tanulmányok:

Szekfü Gyula: Az értelmiségiek átállása a felszabadulás idején.

G. Fazekas Erzsébet: Magyarország felszabadításának és a népi demokratikus forradalmunk érlelődésének néhány kérdése.

Révész Imre: Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulása Debrecenben.

Tóth Sándor: A Szovjet Hadsereg felszabadító műveletei Magyarországon.

Molnár János: A Kommunista Párt vezette munkás- és paraszttömegek harca a reakció ellen 1945. okt. - 1946. márc.

Esti Béla: A magyar munkásosztály politikai és szervezeti egységének megvalósulása.

Szabó Imre: A népi demokratikus államhatalom fejlődése hazánkban.

Rédei Jenő: A magyar társadalom strukturájának átalakulása a statisztikai adatok tükrében.

A Szovjetunió segítsége a felszabadult Magyarországnak. Forráskiadvány előszóval. Nagyrészen elkészült.

Spira György: Az 1947 évi választások után. Elkészült kézirat.

Arató Endre: Baráti kapcsolataink fejlődése a csehszlovák és román népi demokráciákkal. Elkészült kézirat.

Csepány Dezső: Népgazdaságunk hároméves tervének első éve. Századok 1954. 1.sz. 98. és köv. old.

3./ A munkásosztály és munkásmozgalom története.

Hanák Péter: Az 1905-ös első orosz forradalom hatása Magyarországon. /A Magyar Történész Kongresszus jegyzőkönyvében, a római X. Nemzetközi Történész Kongresszusra megjelent tanulmánykötetben, továbbá sajtó alatt: Az 1905-ös orosz forradalom nemzetközi jelentősége-ről M₀szkvában kiadásra kerülő tanulmánygyűjteményben./

Klein Zsuzsa: Küzdelom a Dunántulon az ellenforradalom hatalomrajutása ellen /1919 aug-dec./ Századok 1955. 2.sz. 225 és köv.old.

Elrick Doris: Az ipari munkásság helyzete Magyarországon 1900-1914 /nagyrészen elkészült kézirat/.

A magyar munkásosztály történetére vonatkozólag lásd még a 6. és 7. pontot.

4./ A parasztság és a parasztmozgalmak története.

Székely György: /szerk. és főmt./ Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a XIV. században. Budapest, Akadémiai Kiadó 1953. 412 p.

Spira György: /szerk./ Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon 1711-1790. Budapest, Akadémiai Kiadó 1952.

S.Sándor Pál: /szerk. és főmt./ Parasztságunk a Habsburg-önkényuralom korszakában 1849-1867. Budapest, Közoktatási Kiadó. 1951. 319 p.

H.Balázs Éva: Jobbágylevelek. Forráskiadvány. Budapest, Közokt. Kiadó 1951. 318 p.

- Makkai László: A felsőtiszavidéki parasztság felkelése 1631-1632. Budapest, Művelt Nép 1954. népszerű.
A tudományos feldolgozás sajtó alatt.
- Barta István: A kormány parasztpolitikája 1849-ben. Sajtó alatt.
- Király István: A parasztság felbomlásának néhány kérdése a XX. század elején. Századok 1952. 2.szám.

5./ Függetlenségi küzdelmeink, honvéd harcaink.

- Lederer Emma: A tatárjárás Magyarországon és nemzetközi összefüggései. Századok 1952. 2.sz. 327 és köv. old.
- Székely György: A keleteurópai népek harca a feudális német hódítók ellen a XI-XIV. században. Magy.Tört. Kóngr. 1953.
A török hódítók elleni védelem ügye a Dózsa parasztháborútól Mohácsig. Századok 1952. 1.sz. 118 és köv. old.
- Elekes Lajos: Hunyadi. Budapest, Akadémiai Kiadó 1952. 509 p.
- Várkonyi Ágnes: A Rákóczi-szabadságharc kibontakozása Erdélyben. Századok 1954. 1.sz. 15 és köv. old.
- " " Vak Bottyán. Budapest, Művelt Nép 195. Népszerű.
- " " A Dunántul felszabadítása 1705-ben. Századok 1952. 2.sz. 397 és köv. old.
- Várkonyi Ágnes - II. Rákóczi Ferenc. Budapest, Köpcezi Béla: Művelt Nép 1951. Népszerű.
- Pach Zsigmond Pál: A nemzeti összefüggés kérdése a Rákóczi-szabadságharcban. Századok 1954. 1.sz. 1 és köv. old.
- Baksay Zoltán: Czelder Orbán életrajza. Elkészült kézirat. Népszerű.
- Spira György: Kossuth Lajos forradalmi szövetsége a radikális baloldallal és a néptömegekkel. Emlékkönyv Kossuth Lajos születésének 150. évfordulójára. Budapest, Akadémiai Kiadó 1952. I.köt. 143 és köv. old.

Borus József:

Kossuth a forradalmi honvédelem szervezője. Emlékkönyv II. köt. 287 és köv. old.

Barta István:

Kossuth Lajos összes munkái. XI., XIV., XV. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó 1951, 1952, 1953, 1955.

" "

Kossuth alföldi toborzótja. Századok 1952. 1.sz. 149 és köv. old.

" "

Kossuth és Csányi. Századok 1952. 3-4 sz. 593 és köv. old.

" "

Csányi László. Kandidátusi disszertáció.

Lukács Lajos:

Magyar függetlenségi és alkotmányos mozgalmak 1849-1867. Budapest, Művelt Nép 1955. 468 p.

6./ Gazdaságtörténet, különösen a kapitalizmus kialakulása és fejlődése.

Györffy György:

Árpádkori történeti földrajz. Feldolgozás alatt.

Pach Zsigmond Pál:

Az eredeti tőkefelhalmozás magyarországi sajátosságai. Voproszi Isztorii 1955. 2.sz.

" "

Az eredeti tőkefelhalmozás Magyarországon. Budapest, Szikra 1952. 278 p.

Makkai László:

I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai /1631-1643/. Bevezető tanulmánya. Budapest, Akadémiai Kiadó 1954. 679 p.

Lederer Emma:

Az ipari kapitalizmus kezdetei Magyarországon. Budapest, Közokt. Kiadó 1952. 260 p.

Sándor Vilmos:

A magyarországi ipari kapitalizmus kezdeti kibontakozásának néhány kérdése. Századok 1953. 2-3 sz. 384 és köv. old.

" "

Nagyipari fejlődés Magyarországon 1867-1900. Budapest, Szikra 1954. 772 p.

Sándor Vilmos-
Kolossa Tibor:

Magyarország államkölcsonének történetéből. Századok 1950. 1-4 sz. 354 és köv. old.

Ránki György-
Berend Iván:

Magyarország gyáripára a monopolkapitalizmus első világháború előtti szakaszában. Budapest, Szikra 1955. 396 p.

7./ A kapitalizmus általános válsága,
az ellenforradalmi korszak.

Magos György:

Az amerikai imperialisták szerepe a Horthy-fasizmus stabilizálásában /1924-1929/. Századok 1952. 1.sz. 167 és köv. old.

" "

Az angol és amerikai monopol-tőke szerepe a Horthy-fasizmus megszilárdításában. Budapest, Művel Nép 1953. Népszerű. /A tudományos feldolgozás kézírata elkészült./

Zsigmond László:

Adalékok a magyar ellenforradalmi rendszer külpolitikájához 1929-1945. Budapest, Szikra 1953. 151 p.

Balázs Béla:
/szerk. és főtnt./

A klerikális reakció a Horthy-fasizmus támasza. I. 1919-1930. Budapest, Művelt Nép 1953. 458 p.

Incze Miklós:
/szerk. és fnt./

Az 1929-1933-as világgazdasági válság hatása Magyarországon. Sajtó alatt. - /Egyes részletei cikkekben és népszerű kiadványokban már megjelentek./

Orbán Sándor:

A magyar katolikus egyházi reakció a Szovjetunió elleni háború támogatói sorában. Századok 1953. 1. sz. 108 és köv. old.

8./ A nemzetiségi kérdés, ill. az országban élt
nem magyar népek története.

I.Tóth Zoltán:

Parasztmozgalmak az erdélyi érchegységben 1848-ig. Budapest, Hozott. Kiadó 1951. 283 p.

" "

Kossuth és a nemzetiségi kérdés 1848-1849-ben. Emlékkönyv II. köt. 248 és köv. old.

Arató Endre:

A nemzetiségi kérdés Magyarországon 1790-1848. Kézirat, elkészült.

" "

A szlovák nép gazdasági fejlődése 1849-1900. Historicky Casopis.

Hanák Péter:

A magyar szabadságharc és a Habsburg-monarchia elnyomott népei. Studia Historica.

- Kemény G.Gábor: Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában I. 1867-1892. Forráskiadvány. Budapest, Tankönyv Kiadó 1952. 919 p.
- Perényi József: A kárpátukrán nép története. Kandidátusi disszertáció.

9./ Az orosz /szovjet/-magyar történelmi kapcsolatok, ill. a népi demokráciák és hazánk történelmi kapcsolatai.

- Perényi József: II.Rákóczi Ferenc és I.Péter diplomáciai kapcsolatai. Forráskiadvány bevezető tanulmánnyal. Kézirat.
- Niederhauser Emil: Herzen és a magyarság. Magyar Történész Kongresszus 1953.
- " " Az orosz /szovjet/-magyar kapcsolatok története. Összefoglaló áttekintés. Kézirat.
- Kovács Endre: Magyar-cseh történelmi kapcsolatok. Budapest, Közoktatási Kiadó 1952. 375 p.
- Arató Endre: A cseh és magyar nép összefogásának hagyományai 1849-ben. Századok 1952. 3-4.sz. 731 és köv. old.
- " " Csehszlovák-magyar munkásmozgalmi kapcsolatok. Magy.Tört. Kongr. 1953; Ceskoslovensky časopis Historichy, Praha 1954. 1-2.sz.
- " " Csehek, szlovákok, magyarok 1848-1849-ben. Jelentős részben elkészült.
- Kovács Endre: Bem József. Budapest, 1954. 751 p.

10./ Egyetemes történelem.

- Haraszti Éva: Az angol külpolitika a magyar szabadságharó ellen. Budapest, Közoktatási Kiadó 1951. 380 p.
- Zsigmond László: A német imperializmus és militarizmus ujjáéledésének nemzetközi előzményei 1918-1938. /Előkészületben./
- Pálóczy Horváth György: Európa a német fasizmus igájában. /Előkészületben./

11./ Bibliográfia és dokumentáció.

Magyar Történeti Bibliográfia 1825-1867, I-III. kötet. I. Tóth Zoltán szerkesztésében. Budapest, Akadémiai Kiadó 1970. I/1 és IV/2 nemzetiségi kötet jelentős részben elkészült.

Kosáry Domokos: Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába I-II kötet. /kezdettől 1825-ig./ Budapest 1951, 1954. 480, 638 p.

MTA Történettudományi Intézetének Értesítője I-IV. évfolyamán.

Szovjet történeti tanulmányok I. Budapest, Akadémiai Kiadó 1955.

Tanulmányok a népi demokráciák történetéből I-II. Sajtó alatt.

A beszámoló II. részéhez.

1./ - 2./ Történeti elmélet.

Molnár Erik:

A történelmi materializmus filozófiai alapproblémái. /Sajtó alatt/.

3./ Művelődéstörténet.

Lederer Emma:

Az egyház szerepe az árpádkori Magyarországon. Századok 1950. 1-4 sz.

Makkai László:

A magyar puritánusok harca a feudalizmus ellen. 1953.

A Történettudományi Intézet szervezete
/1955. november 1-i állapot szerint/

1 igazgató
2 h.igazgató /a második mb.h. ig./
2 adminisztr.

Magyar osztály /22 tud., 8. adminisztr., stb./

2 oszt.vezető
1 adminisztr.
2 könyvtáros.

Középkori csoport:

6 tudományos
1 adminisztr.

Újkori csoport:

9 tudományos
2 adminisztr.

Népi dem.csoport:

6 tudományos
2 adminisztr.

Szovjetunió és népi demokráciák osztálya /8 tud., 2 tud.s., 5 adm./

1 oszt.vezető
1 adminisztr.

4 tudományos
1 könyvtáros
1 adminisztr.

Dok. csoport:

3 tudományos
2 tudományos segédm.-erő
1 fordító
1 adminisztr.

Egyetemes osztály /7 tud., 3 adminisztr., stb./

7 tudományos
1 könyvtáros
2 adminisztr.

Gazdasági hivatal és központi irattár

2 adminisztr.-gazdasági
5 kisegítő

Csehszlovák TA Kirendeltségénél

1 adminisztr.

Összesítés:

Tudományos kutatószemélyzet	40 fő
" segédszemélyzet	2 "
Adminisztratív	14 "
Gazdasági	2 "
Fordító	1 "
Könyvtáros	4 "
Kisegítő /hiv.segéd stb./	5 "
<u>Összesen:</u>	<u>68 fő</u>